

CZÚTH BÉLA

MAIORIANUS HATALOMRA JUTÁSA 456. OKT. 17.—457. DEC. 28.
A NYUGAT-RÓMAI BIRODALOM
POLITIKAI FÖLBOMLÁSÁNAK TÖRTÉNETÉHEZ

A Nyugat-Római Birodalom politikai életében az Avitus bukása utáni interregnum (454. okt. 17.—457. dec. 28.) idején hatalmi harc folyt az Avitust megbuktató koalíció vezetői, Ricimer és Maiorianus között, akik 456 nyarán szövetkeztek Avitus megbuktatására. Maiorianus¹ a császári testőrséget és a római és itáliai arisztokráciát, Ricimer² pedig az Itáliában állomásozó csapatokat vezette a császár ellen.

Avitus 456 nyarán a polgárháborúra számítva Arelateba ment, hogy nagyobb sereget toborozzon magának a várható összecsapásokhoz; Galliából hozott csapatait Ricimer *magister militum* és Maiorianus *comes domesticorum* seregükkel 456. okt. 17-én Placentianál leverték, és megfosztották a császárt hatalmától³.

A császár megbuktatása után ellenfelei hatalmi harcából Ricimerrel szemben (aki Itália katonai kormányzatát akarta kezébe kaparintani, barbár hadseregére támaszkodva, Bizánc jóváhagyásával) Maiorianus került ki győztesen⁴, aki össz-birodalmi érdekeket képviselt.

Az itáliai szenátorok szabadulni akartak a galliai császártól, aki össz-birodalmi programot képviselt ugyan, de elsősorban a galliai szenátorokra és a nyugati-gótokra támaszkodott, a vandálok elleni védekezés anyagi terheit viszont Itáliára akarta hárítani. Róma élelmezési nehézségektől sújtott lakosságát is a császár ellen lázították a polgárháború szervezői. Kihasználták először, hogy a császár nyugati-gót csapatokat hozott a Városba, másodsor pedig azt, hogy mikor ezek eltávolítását a szenátus és a nép kikényszerítette, a császár Róma nemesfém díszreiből veretett pénzzel fizette ki a nyugati-gót katonákat.

Az Avitus elleni polgárháborúban Ricimer és Maiorianus Itália érdekeinek képviselőiként léptek fel. Avitus és híveinek programja nem a gall szeparatizmus kivívása, hanem valóban a Birodalom megmentése volt. Ellenfelei legfeljebb azzal

¹ W. ENSSLIN: „Maiorianus”, PW—RE XIV (1928) 584—590. A. DEMANDT: „magister militum”, PW—RE Suppl. XII (1970) 683. J. B. MARTINDALE: *The Prosopography of the Later Roman Empire*. II. A. D. 395—527. Cambridge 1980. „Maiorianus”, 702—703 (= PLRE II.).

² O. SEECK: „Ricimer”, PW—RE IA (1914) 797—799. A. DEMANDT, i. m. 673. PLRE II: 1980. „Ricimer 2”, 942—945.

³ A. SOLARI: *La crisi dell'Impero Romano*. IV. 2. Milano 1937. 21—44. E. STEIN: *Histoire du Bas-Empire*. I. Ed.: J.-R. PALANQUE, Paris 1959. 367—374. PLRE II. 1980: „Avitus 5. 169—198.

⁴ Maiorianus hatalomrajutásáról: O. SEECK: *Geschichte des Untergangs der antiken Welt*. VI. Stuttgart 1920. 338—339. A. SOLARI: i. m. 47—57. E. STEIN—J.-R. PALANQUE: i. m. 374—375. Elsősorban a kronológiai kérdésekről: L. VASSILI: *Nota cronologica intorno all'elezione di Maggioriano*. RFIC 14 (1936) 163—169. H. MEYER: *Der Regierungsantritt Kaiser Majorians*. BZ 62 (1969) 5—12.

vádolhatták, hogy a nyugati-gótokra támaszkodott, és a galliai szenátorok vezető-szerepét akarta érvényesíteni a Birodalomban⁵.

Milyen volt a Ricimer és Maiorianus vezette koalíció hatalmi helyzete és programja Avitus trónfosztásakor? Csak Itáliát ellenőrizték. Kevés esélyük volt arra, hogy Avitus megbuktatása révén az egész Nyugat-Római Birodalom urai lehetnek. Fennhatóságuk Galliára nem terjedt ki. Avitus leváltása (és későbbi meggyilkolása?) után a galliai szenátorok többsége szembefordult velük. Nem számíthattak Hispániára sem: ott a nyugati-gótok a szvévek területeinek megszállására és eddig megszerzett pozícióik megszilárdítására törekedtek. Avitus ebben szövetségesük volt, megbuktatóit ezért saját ellenségüknek tekintették.⁶ Hispánia maradék római területeinek lakói pedig ekkor már jelentős önálló politikai kezdeményezésre gyengék voltak. Ricimer és Maiorianus fennhatósága nem terjedt ki Noricumra és Dalmáciára sem.

Marcianus kelet-római császár nem ismerte el Avitust. Ennek minden bizonnyal szerepe volt abban, hogy az itáliai szenátorok, akik először elfogadták Avitust Augustusnak, később trónbitorlónak tekintették. A fentebb vázolt reális politikai okok mellett ezt talán propagandacélra is felhasználták („a zsarnok ellen — a törvényes kelet-római császár nevében!”) a polgárháborúban. Ha Avitus megbuktatására valóban Konstantinápolyból érkezett volna tanács, vagy éppen utasítás⁷, miért kellett volna több mint négy hónapig (456. okt. 17-től 457. febr. 28-ig) várni, míg ott Itália és a Nyugat-Római Birodalom kormányzatára vonatkozóan rendelkeztek? Avitus megbuktatásának tervét az itáliai ellenzék dolgozta ki és hajtotta végre. Csak ezután próbálkoztak az új kormányzat megteremtésére vonatkozó tervek egyeztetésével, jóváhagyásával, Konstantinápolyban.

Marcianus katonai erőit 456 második felében a Kaukázus vidékén élő láz-ok megrendszabályozása kötötte le. Aspar *patricius* befolyását, aki Ricimerhez hasonló politikát követett, ebben az időben Euphemius még ellensúlyozta a kelet-római kormányzatban. Marcianus, aki tartózkodó politikát folytatott a Nyugat ügyeivel szemben, ilyen körülmények között aligha kezdeményezhette Avitus megbuktatását. Ellenkezőleg: inkább gondolhatnánk a Nyugattal való együttműködés előkészítésére⁸.

Volt-e császár-jelöltje Avitus leváltásakor az itáliai ellenzéknek? A szűkszavú források és az események alakulása azt mutatja, hogy elismerték a kelet-római császár fennhatóságát az interregnum idejére a Nyugat-Római Birodalom felett, és az interregnum feloldására vonatkozó terveiket is a kelet-római kormányzattal kívánták egyeztetni, jóváhagyni.

Az események menete (456. okt. 17-től 457. febr. 28-ig) azt bizonyítja, hogy Ricimer és Maiorianus nem is nyugat-római császári, hanem csak itáliai katonai kormányzatot akartak szervezni. Ehhez is csak Marcianus halála után kapták meg az új kelet-római császár, I. Leo (457. febr. 7.—474.) hozzájárulását, bizonyára az ekkor hatalma tetőpontjára jutó Aspar⁹ *patricius* segítségével.

⁵ B. CZÚTH: Die Herrschaft des Avitus (9 Jul. 455—17 Okt. 456). *Oikumene* 4 (1983) (s.a.).

⁶ E. STEIN—J.-R. PALANQUE, i. m. 372—374. G. E. MAX: Political intrigue during the reigns of the Western Roman Emperors: Avitus and Majorian. *Historia* 28 (1979) 225—237, 225.

⁷ O. SEECK: Untergang, VI. 338.

⁸ Hydat., *Chron.* 117. (ed.: TH. MOMMSEN, MGH AA XI 1894; A. TRANOY, *SCh.* 218—219, Paris 1974). Prisk., fr. 25, 26, (ed.: C. MÜLLER, FHG IV. Paris 1868). E. STEIN—J.-R. PALANQUE; i. m. 359. E. A. THOMPSON: The foreign policies of Theodosius II and Marcian. *Hermathena*, 76 (1950) 58—75, 68. A. DEMANDT, i. m. 770.

⁹ L. BRÉHIER: La crise de l'Empire Romain en 457. *Šišičev Zbornik*, Zagreb 1929. 85—96, 95. E. STEIN—J.-R. PALANQUE, i. m. 374.

Ricimer és Maiorianus hatalmi harcának első szakasza zárult le, amikor 457. február 28-án Ricimer *patricius*; Maiorianus pedig *magister militum* lett. Egyetlen forrás számol be erről az eseményről, de nem közli, hogy ki nevezte ki őket. Ilyen címeket a hadsereg és a szenátus nem szokott adni; általános vélemény szerint Ricimer és Maiorianus I. Leótól kapták kinevezésüket¹⁰.

Ricimer *patriciusi* méltósága a *magister militum*i tisztséggel párosulva forma szerint elegendő lett volna arra, hogy a továbbiakban I. Leo nevében ő kormányozza Itáliát. Joggal tételezik fel a kutatók, hogy ez volt Ricimer eredeti terve, ami 457. február—márciusában még megfelelt I. Leo törekvéseinek is. Nem ismerjük Ricimer *magister militum*i kinevezése pontos dátumát. 456 nyarán még *comes rei militaris* volt, és bizonyára közvetlenül a vandálok elleni győzelmei után, de még a polgárháború előtt nevezte ki Avitus, akinek lemondatásakor (456. okt. 17.) Ricimer már *magister militum* volt. 457. febr. 28-tól azonban, amikor *patriciusi* címét megkapta, Maiorianusszal kellett osztoznia *magister militum*i hatáskörében. Maiorianus ez után sikerrel szigetelte el Ricimert a hadseregtől¹¹, és így meggátolta politikai terveinek és hatalmi törekvéseinek gyors megvalósításában.

Politikai pártok törekvéseivel, ütközéseivel igyekeznek magyarázni a kutatók¹² ezeket a szűkszavú forrásokból ismert, gyorsan változó eseményeket. Valójában politikai pártokról nem, csak politikai irányzatokról beszélhetünk. Ezeket olyan csoportok képviselték, melyek a zavaros események során maguk is gyorsan változtak, átalakultak.

Három irányzatot tekinthetünk viszonylag állandónak: 1) a nyugat-római császárságot Bizánc szövetségével és a barbárok felhasználásával fenntartani törekvő irányzatot; és 2) a rómaiak és a barbárok szövetségét építők irányzatát; ez utóbbiak egy része a Birodalmat a barbárok szövetségével akarta fenntartani; — a fenti két csoportot össz-birodalminak is nevezhetjük; 3) a római-barbár szövetség képviselőinek másik része felismerte, hogy a Birodalmat szükségszerűen barbár utódállamok váltják majd fel, és igyekeztek a maguk helyét ezekben a születő államokban megtalálni.

A felgyorsult események során módosult e csoportosulások összetétele, és az események résztvevői hol az egyik, hol a másik irányzat képviselőiként szerepelnek. Jelentős politikai és katonai tényezők tűnnek el, és újak lépnek a színre. Mindezt bonyolítják a szereplők hatalmi ambíciói, és rokon kapcsolatai. Végül gondolnunk kell a véletlen szerepére is.

Kíséréljük meg a politikai csoportosulások és irányzatok alakulását felvázolni Maiorianus hatalomra jutása során. Avitust viszonylag széles koalíció buktatta meg, de e koalíció résztvevőinek az Avitus utáni kormányzatra vonatkozóan nem volt egységes programja.

¹⁰ Fasti Vind. Priores, a. 457 (Cons. Ital., 582. ed.: TH. MOMMSEN, MGH AA IX. 1892. 305): „*Ricimer mag. mil. patricius factus est pridie kl. Marcias et factus est Maiorianus mag. mil. ipso die*”. Sid. Apoll., c. V. 378, 384, (ed.: A. LOYEN, Paris 1960, I. 42, 43). O. SEECK: Untergang, VI. 338. W. ENSSLIN, i. m. 585. K. F. STROHEKER: Der politische Zerfall des römischen Westens (455—476). Palaeologia, VII. 3—4 (1959) 10—17, 12. W. KAEGI: Byzantium and the decline of Rome. Princeton 1968. 31. A. DEMANDT, i. m. 683. PLRE II. 1980: 703.

¹¹ Fasti Vind. Priores, a. 456 (Cons. Ital., 580. MGH AA IX 304): „*et captivus est imp. Placentia a magis. mil. Ricimere*”, Euagrius, HE II. 7, (Migne PG 86,2. 2517). Add. ad Prosp. Haun., 452,2 (Cons. Ital., 580. MGH AA XI. 304). L. BRÉHIER; i. m. 95. H. MEYER, i. m. 7. PLRE II. 1980: „Ricimer 2”, 943.

¹² R. CESSI: Marcellino e l'opposizione imperiale romana sotto el governo di Maioriano. Atti del R. Istituto Veneto. 65,2 (1915—16) 1475—90, 1477. L. VASSILI, i. m. 163. K. F. STROHEKER, i. m. 17.

Avitus a római-barbár szövetség híve volt, a Birodalmat a galliai szenátorokra és a nyugati-gótokra támaszkodva, és az itáliai szenátorokkal, valamint Bizánccal együttműködve akarta szolgálni. Maiorianust, az Avitust megbuktató koalíció egyik vezetőjét a kutatók a római-bizánci párt emberének tartják, mert már III. Valentinianus halála után az udvari körök császár-jelöltje volt. Az itáliai szenátorok is talán a római-bizánci szövetség jelszavát hangoztatva fordultak szembe Avitusszal. Maiorianus és az itáliai szenátorok alkották tehát a római császárságot Bizánccal szövetségben, a barbárok felhasználásával fenntartani akaró pártot. Ricimer viszont a római-barbár párt képviselője, aki szembefordult Avitusszal, mert az a „római-barbár-párttól” a „római-bizánci párthoz” próbált — sikertelenül — közeledni. Épp e sikertelenség miatt tudott szövetkezni Ricimer az itáliai szenátorokkal és Maiorianusszal Avitus ellen, aki csak kérte, de nem kapta meg Marcianustól az elismerést.

A koalíció ellentmondásai Avitus bukása után azonnal kiütköztek. Maiorianus nem Ricimer kreatúrája, hanem kezdetől vetélytársa volt. Úgy látszik, Ricimer már ekkor saját kezébe akarta venni Itália önálló katonai kormányzását. Szövetségesei, az itáliai szenátorok és Maiorianus viszont a Bizánchoz való közeledésre, és a császárság fenntartására kényszerítették őt. A koalíció Bizánccal folytatott tárgyalásai Marcianus életében nem hoztak eredményt, de I. Leo uralkodásának kezdetén, Aspar segítségével sikerrel jártak. Megvalósult Ricimer terve: a „római-barbár párti” Ricimert *patricius*nak nevezték ki, a „római-bizánci párti” Maiorianust csak *magister militum*nak.

I. Leo fenti, 457. febr. 28-án hozott döntése nem felelt meg az Avitust megbuktató koalíció erőviszonyainak: az itáliai szenátorok Maiorianust akarták az új kormányzat élére állítani. Szándékaik szerint e kormányzat hatásköre nem szűkült volna le Itáliára, ők a Nyugat-Római Birodalom helyreállítására törekedtek.

Nem tudjuk bizonyítani, hogy 457. februárjában Ricimer lemondott volna a Birodalom Itálián kívüli területeiről; de nem szorul bizonyításra, hogy e területek arisztokrációját és az ott megtelepült barbár népeket Maiorianus meg akarta és rövid időre meg is tudta nyerni a birodalmi politikának, Ricimer viszont nem¹³.

Kik voltak ebben az időben a „római-bizánci”, és kik a „római-barbár” irányzat képviselői? Az alapvető politikai tendenciák most is érvényesültek, ugyanakkor a résztvevők különös átcsoportosulását tapasztaljuk: a „római-barbár” Ricimer hatalmi helyzetét Bizánc, I. Leo kelet-római császár és Aspar *patricius* szilárdította meg. Mindez csak megerősíti korábbi megállapításunkat: e korban vannak állandó politikai tendenciák és irányzatok, de politikai pártokról, sőt viszonylag állandó politikai csoportosulásokról sem beszélhetünk.

457. febr. 28. után a Ricimer és Maiorianus közötti hatalmi harc új szakaszába lépett. Eközben meg kellett védeniük Itáliát egy alemann támadás ellen, és fel kellett készülniük a vandálok esetleges támadásaira is.

Az Alpokon átkelt egy 900 fős alemann csapat, és Liguria területén a Ticinus völgyét, Bilitio környékét pusztította. Maiorianus *magister militum* Burco nevű tisztje vezetésével küldött ellenük egy katonai egységet, akik visszaverték az alemannokat¹⁴. Míg Burco az alemannok ellen harcolt, addig Maiorianus a ravennai garnizon és az itáliai hadsereg többi katonáinak megnyerésével foglalkozott?

¹³ K. F. STROHEKER, i. m. 94.

¹⁴ Sid. Apoll., c. V. 373—384. PLRE II. 1980: „Burco”, 242—243. O. SEECK, Untergang, VI. 339. H. MEYER, i. m. 9. K. F. STROHEKER; Die Alamannen und das spätrömische Reich. WdF 100: Zur Geschichte der Alamannen, hrsg.: W. MÜLLER, Darmstadt 1957. 20—48, 44.

Itália új urainak az Itálián kívüli területekhez, különösen pedig Galliához fűződő viszonyukat is rendezniük kellett. Gallia déli és középső részének arisztokratái Avitus megbuktatása miatt szembefordultak Ricimer és Maiorianus kormányzatával; a *homo novus* Paeonius az interregnumot kihasználva megszerezte a *praefectus praetorio Galliarum* tisztségét; a nyugati-gótok és burgundok, akik Gallia és Hispánia jelentős területeit tartották kezükben, felbontottnak tekintették az Avitusszal kötött *foedust*¹⁵.

Észak-Galliában Aegidius, az előkelő galliai nagybirtokos, Avitus bukása után a kormánytól függetlenül, vagy éppen azzal szembefordulva a száli-frankokkal szövetkezett; *buccellarius* csapatai, a helyi nagybirtokosok, és talán a helyi lakosság voltak Aegidius társadalmi bázisa. Ezekre támaszkodva védte a Rajna bal partjának városait a ripuári frankok támadásai ellen. Később Aegidius össz-birodalmi és nem szeparatista érdekekért tevékenykedett; nyilván így volt ez már 456 végén is.

Dalmáciában Aetius meggyilkolása óta Marcellinus *comes rei militaris* önállóan kormányzott. Későbbi politikájából, Aegidiushoz hasonlóan a birodalmi érdekek képviselőjeként ismerjük. Marcellinus nem fogadta el Petronius Maximus és Avitus fennhatóságát, és nem ismerte el Ricimert sem. Valószínű, hogy a bizánci udvarral fennálló kapcsolatai révén ott az itáliai szenátorok és Maiorianus befolyását egyengette¹⁶.

Ricimer és Maiorianus hatalmi harcára a Birodalom Itálián kívüli területeinek fent vázolt helyzete is hatással volt. Mindezek eredményeképp 457. ápr. 1-én Ravennában a hadsereg egy katonai gyakorlótéren, I. Leo javaslatára Maiorianust *Caesarnak* kiáltotta ki¹⁷. Ricimer és Maiorianus hatalmi versengésének második szakasza ezzel lezárult.

Maiorianus *Caesari* címe a márciusi események hatására létrejött újabb kompromisszum. Egyrészt Leo kezdeményezte ezt, változtatva korábbi politikáján, így készítve elő Maiorianus esetleges későbbi *Augustusi* elismertetését. Másrészt Maiorianus és hívei maguk mellé tudták állítani az itáliai csapatokat, és rá tudták venni I. Leót is, hogy császárnak ismerje el Maiorianust. Ricimer és Aspar viszont elérték, hogy Maiorianus egyelőre csak a *Caesar*, és ne az *Augustus* címet kapja meg. Ricimer ekkor alul maradni látszott a hatalmi versenyben, de Maiorianusnak még tovább kellett növelnie befolyását a hadseregben, és meg kellett teremtenie a lehetőséget annak is, hogy kormányzata hatáskörét az Itálián kívüli területekre is kiterjessze. Ricimer hatalmi törekvéseit és politikai terveinek érvényesülését csak így tudta megakadályozni. Ekkor még nem említik a források Maiorianus császári hatalma kezdeményezői között a szenátust és a római népet. Ricimer még viszonylag jelentős befolyása és a szenátus kezdeményezésének hiánya miatt vonakodott Maiorianus a *Caesar* címet elfogadni?

Maiorianus 457. ápr. 1-től dec. 28-ig sikeresen szilárdította meg az itáliai hadseregben és a szenátorok, valamint a nép körében eddig megszerzett befolyását.

¹⁵ PLRE II. 1980: „Paeonius 2”, 817. E. STEIN—PALANQUE, i. m. 373—374.

¹⁶ PLRE II. 1980: „Aegidius”, 11—13; „Marcellinus 6”, 708—10.

¹⁷ Fasti Vind. Priores, 457 (Cons. Ital., 583. MGH AA IX. 305): „*Levatus est imp. n. d. Maiorianus kald. April in miliario VI in campo ad columellas*”. Cassiod., *Chron. a. 457. 1267* (ed.: TH. MOMMSEN, MGH AA XI. 1894. 157): „*Maiorianus Italiae sumpsit imperium*”. Marcell. com., *Chron. a. 457* (ed.: TH. MOMMSEN, MGH AA XI. 87): (Leonis) „*voluntate Maiorianus apud Ravennam Caesar est ordinatus*”. Jord., *Romana*, 335 (ed.: TH. MOMMSEN, MGH AA V, 1, 1882, 43); *Getica*, 236 (i. m. 118): „*iussu Marciani imperatoris Orientalis Maiorianus Occidentalis suscepit imperium gubernandum*”. Sid. Apoll., c. V. 11—12: „*regnum mereare doles ... non moderanda subis quae defendenda putasti*”. L. VASSILI, i. m. 167. H. MEYER, i. m. 8, 12. G. E. MAX, i. m. 233. PLRE II. 1980. 703: nem szól Maiorianus 457. ápr. 1-én történt Caesar-i kinevezéséről.

A különböző provinciákban szintén mutatkoztak lehetőségek a Birodalom egységének helyreállítására; ezt is ki tudta használni a maga érdekében.

Dél-Gallia felett ekkoriban az itáliai kormányzat ellenfelei rendelkeztek, de megvolt a lehetősége annak, hogy ezeket Maiorianus megnyerje.

II. Theoderich nyugati-gót és burgund csapatai a szvévek elleni hadjáratuk során 456. okt. 28-án Bracara városát fosztották ki, decemberben pedig Portus Cale-nál győzték le a szvéveket; 457 januárjában Emerita városában voltak már, de ezt a várost megkímélték. II. Theoderich innen indult vissza serege egyik részével Galliába, a sereg másik részét pedig az elfoglalt hispániai területeken hagyta¹⁸.

Narbonensis I. területére 457. márc. 31. után érkezett meg II. Theoderich nyugati-góttjaival, és Arelatet, a *praefectus praetorio Galliarum* székhelyét fogta ostrom alá. Minden bizonnyal Paeoniusnak, az ún. *coniuratio Marcelliana* zászlóvivőjének is érdeme, hogy a nyugati-gótok hosszú ideig és eredménytelenül ostromolták a várost. Paeonius 457 végétől forrásaink¹⁹ szerint Maiorianus híve volt. Úgy látszik, Maiorianus politikájának szellemében védte korábban is Arelatet.

A burgundok, akik a nyugati-gótokkal együtt érkeztek vissza Hispániából, Lugdunensis I. területére vonultak. Úgy látszik, a nyugati-gótok és burgundok meg egyeztek bizonyos római területek megszállásában. Egyetértés alakult ki a burgundok és Lugdunensis I. arisztokratái között is, minek eredményeképp megosztották egymás között a provincia földjeit, nyilván a *hospitalitas* szabályai szerint, de a kormányzat megkérdezése nélkül²⁰.

A nyugati-gótok és burgundok 457 tavaszán Galliában újabb területeket szereztek maguknak, és nyilván igyekeztek a helyi arisztokráciát szeparatista politikára rávenni. Galliát katonailag elszigetelték Itáliától, így gátolva meg, hogy Ricimer és Maiorianus kormányzata fennhatóságát esetleg kiterjessze Galliára és Hispániára.

Észak-Galliában viszont a Rajna bal partjának római területeit 456—457-ben Aegidius önállóan kormányozta. Valószínű, hogy még Avitus vezette ki *magister militum*nak 456 nyarán Aegidiust, akinek ripuári frankok elleni harcait Avitus 455. évi Rajna-menti tevékenysége folytatásának tekinthetjük²¹. Aegidius 458-ban Maiorianus első galliai szövetségese, katonai megbízottja lett. Joggal feltételezhetjük, hogy már 456—457-ben is Maiorianus híve, és csak Ricimer ellenfele volt Aegidius.

¹⁸ Jord., *Get.* 233. Hydat. 180. L. SCHMIDT: Die Ostgermanen, München 1941², 480—482. C. R. TORRES: Derrota, escision y ruina del reino Suevo (456—468). BU Compostelana, 71—72 (1963—64) 35—99, 64.

¹⁹ Hydat. 186. A. TRANOY, i. m. I. 158, II. 109, 112. Sid. Apoll. ep. I. 11, 2—6. K. F. STROHEKER: Der senatorische Adel im spätantiken Gallien. Tübingen 1948. 197: „Paeonius”. PLRE II. 1980: „Paeonius 2”, 817. R. CESSI, i. m. 1475—90. G. E. MAX, i. m. 225—231. H. NESSELHAUF: Die spätrömische Verwaltung der gallisch-germanischen Länder. Berlin 1938. 33, 84. L. SCHMIDT, i. m. 483. P. COURCELLE: Histoire littéraire des grandes invasions germaniques. Paris 1964³, 172.

²⁰ Marius Avent., *Chron.* 456,2 (ed.: TH. MOMMSEN, MGH AA XI 1894, 232): „*Eo anno Burgundiones partem Galliae occupaverunt, terrasque cum Galliis senatoribus diviserunt*”. Auctarium Prosp. Haun., 457,2 (Cons. Ital., 583, MGH AA IX. 305). Fredegar, *Chron.* II. 46 (ed.: B. KRUSCH, MGH ScrRerMerov II. 1888, 68). F. LOT: Du régime de l'hospitalité. RBPhH 7 (1928) 975—1011, 989. Н. П. Г р а ц и а н с к и й: О разделах земель у бургондов и у вестготов. Из социальноэкономической истории западно — европейского средневековья. Москва 1960. 306—329, 308—312.

²¹ K. F. STROHEKER, Der senatorische Adel, 141—142. A. DEMANDT, i. m. 688. PLRE II. 1980. 11—13. E. ZÖLLNER: Geschichte der Franken bis zur Mitte des sechsten Jahrhunderts. München. 1970. 167. Sid. Apoll., c. VII. 372—378, 388—390.

Dalmáciában Marcellinus valószínűleg már 457-ben, de legkésőbb 458-ban elismerte Maiorianust. Ezt mutatja, hogy 458 végén Marcellinus sógora, Nepotianus²² *magister militum*ként kísérte a császárt Galliába, Marcellinus pedig ugyanekkor Szicíliát védte a vandálok ellen.

Noricum Avitus 455. évi vállalkozása óta a Nyugat-Római Birodalomhoz tartozott, s megmaradt a Noricum és Itália közötti összeköttetés is; bár Pannoniában 456-ban a keleti-gótok rendezkedtek be Bizánc hozzájárulásával. Noricum városaiiban a római helyőrség állomásozott. Nagyon valószínű, hogy már 456-tól Severinus rányitotta e terület életét és védelmét a Birodalom érdekeinek megfelelően²³.

Az itáliai események, és a Birodalom egyéb területein a kilátások 457. dec. 28-án már annyira kedvezőnek tűntek Maiorianus számára, hogy míg áprilisban vonakodott felvenni a Bizánc által adományozott *Caesar* címet, most elfogadta a „*nép, a senatus és a katonák kezéből*” az *augustusi* méltóságot, és joggal számíthatott arra, hogy I. Leo ezt előbb vagy utóbb elismeri²⁴.

Maiorianus 457. dec. 28-án *Augustus* lett, s bár hatalma ekkor ténylegesen csak Itáliára terjedt ki, minden lehetősége megvolt — s ezt ő és hívei teremtték meg —, hogy uralmát a Nyugat-Római Birodalom egyéb területein és Bizáncban is elismerjék.

Ricimer a hatalmi harcban alul maradt, de Maiorianus nem tudta őt végképp félreállítani: megtartotta *patriciusi* és *magister militum* méltóságát; Maiorianus azonban igyekezett távol tartani őt a hadseregtől. Amíg Maiorianus átmeneti sikereket ért el a birodalmi egység térben és időben nagyon korlátozott helyreállításával, Ricimer kivárt és erőt gyűjtött. Később kihasználta a császár első sikertelenségét, és megölte őt. Az idő Ricimernek dolgozott: a Nyugat-Római Birodalom barbár érdekszférák szerinti felosztásának.

BÉLA CZÚTH

MACHTANTRITT DES MAIORIAN (17.10.456.—28.12.457)

Im politischen Leben des weströmischen Reiches fand der Machtkampf zwischen Ricimer und Maiorian (die im Sommer 456 sich für die Stürzung des Avitus verbunden) zur Zeit des Interregnums (17.10.456.—28.12.457.) nach dem Sturz des Avitus statt.

Der *magister militum*, Ricimer führte die in Italien stationierenden Kräfte gegen Avitus und wollte nach dessen Sturz die Militärverwaltung in Italien in die Hand nehmen und dann die Zusage des oströmischen Kaisers erwerben. Der *comes domesticorum*, Maiorian war der Führer der kaiserlichen Leibgarde und Aristokratie zur Zeit der Koalition gegen Avitus, und nach dem Sturz des Kaisers strebte mit seinen Anhängern die Restauration des weströmischen Reiches an.

²² PLRE II. 1980: „Marcellinus 6”, 708—710. R. CESSI, i. m. 1487. PLRE II. 1980: Nepotianus 2”, 778. Sid. Apoll., c. V 553—557. A. DEMANDT, i. m. 683.

²³ *Hispaniáról* beszéltünk II. Theodorich szvévek elleni hadjárata kapcsán. — *Aremorica* ellen a szászok Sidonius (c. VII. 369—371, 388—390) által említett támadását L. SCHMIDT (Westgermanen, München 1940², 43) 456-ra teszi; A. LOYEN (i. m. I. 69) 455-ös dátumát fogadjuk el. — O. SEECK (Untergang, VI. 339) 457-re teszi a vandálok fosztogatását *Campániában* (Sid. Apoll., c. V. 385—440), C. COURTOIS (Les Vandales et l’Afrique, Paris 1955, 196) és E. STEIN—J.-R. PALANQUE (i. m. 596, n. 49) nyomán 458-ra datálják ezt az eseményt, mert Sidonius „*nuper*”-t aligha mondhatott 458 decemberében egy 457-ben történt eseményre. — A szász támadás 456-ra és a vandál fosztogatás 457-re datálása számunkra könnyebbé tenné Aegidius és Maiorianus korai katonai és politikai sikereinek magyarázatát. Mégis reméljük, fenti fejtegetéseinkkel közelebb jutottunk az események időrendjének és összefüggéseinek meghatározásához is.

²⁴ Nov. Maioriani, I. 458. jan. 11 (ed.: TH. MOMMSEN—P. M. MEYER: Theodosiani Libri XVI. Berlin 1905, II. 156): „*Imperatorem me factum, patres conscripti, vestrae electionis arbitrio et fortissimi exercitus ordinatione cognoscite*”. Sid. Apoll., c. V. 386—388: „... *postquam ordine vobis | ordo omnis regnum dederat, plebs, curia, miles | et collega simul*”. O. SEECK, Untergang, VI. 339. L. BRÉHIER, i. m. 95—96. H. MEYER, i. m. 7, 12. G. E. MAX, 234.

Am Ende der ersten Etappe des Machtkampfes zwischen Ricimer und Maiorian (12.10.456.—28.2.457.) begegneten sich die politischen Strebungen des Ricimer und Leo I., des oströmischen Kaisers (und dessen Patrizier, Aspar). Leo I. gab die Regierung Italiens Ricimer, dem Heerführer des italienischen Heeres, ernannte ihn zum *patricius* und Maiorian zum *magister militum*.

Die zweite Phase des Machtkampfes (28.2.457.—1.4.) zeigte, dass der gegen Ende Februar gebundene Kompromiss den wirklichen Kraftverhältnissen nicht entspricht. Maiorian gelangte zum Einfluss im Heer und isolierte zugleich Ricimer vom Heerwesen. Aber zur derselben Zeit bestätigte die ausseritalische Tätigkeit des Aegidius, Paeonius und Marcellinus die Möglichkeit der Restauration des Reiches. Auch die Pläne des oströmischen Kaisers hatten sich verändert. Auf den Vorschlag von Leo I. rief das Heer am 1.4.457. Maiorian zum *Caesar* aus.

In der dritten Periode (1.4.457.—28.12.) unterlag Ricimer dem Maiorian. Zu dieser Zeit hatte schon Maiorian die Unterstützung des italischen Heeres und auch die des Senats. Es reichte zur Zurückdrängung des Ricimer. Maiorian wurde von Aegidius, Paeonius und Marcellinus anerkannt. Mit der Unterstützung von ihnen und von deren Anhängern konnte es mit der Restauration des Reiches begonnen werden.

Am 28.12.457. wurde Maiorian vom Heer und Senat zum *Augustus* ausgerufen. Er nahm die Machtübung an sich, obwohl Leo I. Maiorian als *Augustus* erst später beglaubigte, andererseits es gelang Ricimer nicht, den *patricius* und *magister militum* aus der kaiserlichen Regierung zu entfernen. Im J. 461 wurde Maiorian von Ricimer und seinen Anhängern beseitigt.